

**ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ В АНАЛІЗІ РЕЗУЛЬТАТІВ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ**

Пропонується алгоритм проведення факторного аналізу чистих доходів, повної собівартості та прибутку від реалізації зернових культур на прикладі даних фермерського господарства з використанням галузевої статистичної звітності.

Ключові слова: факторний аналіз, чистий дохід, собівартість, прибуток, структура, ціна.

G. F. NAKONECHNA, P. O. MAGDIJCSYK
Khmelnitskyi National University

USING STATISTICAL ANALYSIS OF REPORTING IN ECONOMIC ACTIVITY FARMS

Abstract – An algorithm of factor analysis, net income, total cost and profit from the sale of crops by data farm using industry statistical reporting. The use of economic analysis of the economic performance of farm data statistical reporting number 2 farms “Key indicators of economic activity farm” makes it possible to select all factor indicators that have an impact on their dynamics. This approach, according to the authors, contribute to the deepening of the analysis, and therefore more effective management decisions.

Key words: Factor analysis, net income, costs, profits, structure, price.

Постановка проблеми. Фермерські господарства є однією із організаційно-правових форм підприємницької діяльності в сільському господарстві. Це відносно молодий сегмент економіки нашої держави, який почав активно розвиватись лише останнім часом, а тому потребує відпрацювання ряду важливих питань. Одним з таких питань є розробка методичних рекомендацій щодо аналізу результатів господарської діяльності, які б враховували галузеві особливості та специфіку діяльності фермерських господарств.

В зв'язку з цим **метою** статті є розробка пропозицій щодо вдосконалення діючої методики аналізу результатів господарської діяльності фермерського господарства, що спеціалізується на вирощуванні, первинній переробці та реалізації зернових культур, на основі використання даних статистичної форми звітності № 2-ферм “Основні показники господарської діяльності фермерського господарства”.

Аналіз основних публікацій. Методика проведення аналізу результатів господарської діяльності підприємств висвітлена в працях вітчизняних та закордонних вчених-економістів: Горбатка М.І. [1], Ковальчука М.І. [2], Поповича П.Я. [4], Савицької Г.В. [5] та ін. Доцільність використання форм статистичної звітності для аналізу результатів діяльності підприємств агропромислового комплексу та алгоритм факторного аналізу прибутку від реалізації продукції на підставі даних форми № 50-сг “Основні показники роботи сільськогосподарських підприємств” розглянуто в статті Наконечної Г.Ф. та Магдійчука П.О. [4].

Викладення основного матеріалу. Форму державного статистичного спостереження № 2-ферм “Основні показники господарської діяльності фермерського господарства” затверджено Державним комітетом статистики 12.11.2007 р. та введено в дію з 1.01.2008 р. Подається форма до органу державної статистики за місцезнаходженням респондента. Її заповнення здійснюється на підставі даних первинного та бухгалтерського обліку, обліку робочого часу та кількісного складу працівників, документів з обліку земель.

Форма складається із шести розділів.

У розділі 2 “Фінансові результати діяльності” в рядку 030 відображається чистий дохід (виручка) фермерського господарства від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), з нього в рядку 031 вказуються дані про обсяг чистого доходу (виручки) від продажу сільськогосподарської продукції власного виробництва і в рядку 035 наводяться дані про чистий дохід (виручку) від реалізації послуг сільськогосподарського характеру, надані фермерським господарством іншим суб'єктам господарювання. В рядку 032 вказується собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг), тобто виробнича собівартість продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного року, нерозподілених постійних загальногосподарських витрат та наднормативних виробничих витрат. В рядку 033 наводиться сума чистого прибутку, в рядку 034 – чистого збитку.

У розділі 3 “Витрати на виробництво” за рядками 201–235 фермерське господарство наводить дані про прямі витрати, пов'язані з його виробничою діяльністю, за календарний рік з 1 січня до 31 грудня звітного року. Інформація подається в групуванні за елементами витрат, які пов'язані з виробництвом продукції, включаючи витрати на повністю загиблі посіви сільськогосподарських культур і на окремі види тварин, що не дали тваринницької продукції протягом року.

У розділі 4 “Реалізація сільськогосподарської продукції власного виробництва” відображається інформація щодо реалізації господарством у звітному році всієї власно виробленої сільськогосподарської продукції як юридичним особам усіх форм господарювання, так і фізичним особам. В графі 1 за відповідними кодами наводяться дані про реалізацію продукції власного виробництва як звітного року, так і попередніх

років, у фізичній масі (у натуральному виразі). В графі 2 “Чистий дохід (виручка) від реалізації” відображають дохід (виручку) від реалізації продукції без ПДВ, акцизного збору, інших вирахувань, дотацій і доплат. В графі 3 відображають повну собівартість продукції, реалізованої фермерським господарством протягом звітного року, яка складається з її виробничої собівартості, нерозподілених постійних загальновиробничих та наднормативних виробничих витрат, а також адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних і фінансових витрат, які цілком обґрунтовано можна віднести на виробництво і реалізацію власно виробленої сільськогосподарської продукції, тобто повні витрати на виробництво реалізованої продукції.

Скориставшись даними розділів 2 та 4 форми № 2-ферм фермерського господарства “Колос” і Звіту про фінансові результати, оцінимо склад, структуру і динаміку його доходів за період 2011–2012 роки. Для цього побудуємо таблицю 1.

Таблиця 1

Аналіз складу, структури та динаміки чистих доходів ФГ “Колос” (2011–2012 рр.)

№ з/п	Показник	2011 р.		2012 р.		Зміна (+, –)		
		тис. грн	частка, %	тис. грн	частка, %	тис. грн	%	частка, %
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	1835,2	84,8	1520,2	87,7	–315,0	–17,2	+2,9
1	у т.ч. від реалізації продукції рослинництва	1801,6	83,2	1520,2	87,7	–281,4	–15,6	+2,9
	– з нього від реалізації зернових культур	1238,4	57,2	814,6	47,0	–423,8	–34,2	–10,2
	– окремо пшениці	1048,5	48,4	711,0	41,0	–337,5	–32,2	–7,4
2	Дохід від іншої діяльності	329,4	15,2	212,8	12,3	–116,6	–35,4	–2,9
	у т.ч. інші операційні доходи	324,3	15,0	210,0	12,1	–114,3	–35,2	–3,1
Всього чистих доходів		2164,6	100,0	1733,0	100,0	–431,6	–19,9	–

Оцінюючи показники, наведені в таблиці, перш за все, звернемо увагу на те, що протягом досліджуваного періоду відбулись зміни в складі чистих доходів фермерського господарства. Якщо в 2011 р. чистий дохід від основної діяльності складався із доходу отриманого від реалізації продукції рослинництва, від реалізації товарів та від надання послуг сільськогосподарського характеру, то в 2012 році лише з доходу від реалізації продукції рослинництва. Спостерігається значне зменшення суми отриманих доходів за всіма напрямками діяльності господарства, що є характерним для більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Це пояснюється випереджаючими темпами зростання цін на паливо-мастильні та енергетичні ресурси при адміністративному стримуванні цін на хліб та низьким рівнем платоспроможності населення.

Що стосується структури доходів, то її динаміка свідчить про наступне. Найбільшу питому вагу займають доходи від основної діяльності і їх частка на кінець 2012 року зросла до 87,7 %. Частка доходів від решти видів діяльності скоротилась на 2,9 % і становила 12,3 %. Варто відзначити дуже малу частку доходів від іншої звичайної діяльності (в складі фінансової та інвестиційної) – всього 0,2 %, яка протягом досліджуваного періоду залишалась незмінною.

Порівнюючи частки доходів від реалізації продукції рослинництва, відзначимо зменшення питомої ваги доходу від реалізації зернових культур та відповідне збільшення доходу від реалізації іншої продукції рослинництва (соломи, полови, сіна тощо). В складі доходу від реалізації зернових культур зросла питома вага доходу від реалізації пшениці (його частка в сукупних доходах спадала повільніше, ніж частка загального доходу від реалізації зернових культур), а доходу від реалізації інших видів зернових культур (ячменю та вівса) – зменшилась. В цілому, чисті доходи ФГ “Колос” за 2011–2012 роки зменшились на 4316 тис. грн, що безперечно слід розцінювати негативно, адже обумовило зменшення чистого прибутку та показників рентабельності.

Фермерське господарство спеціалізується на вирощуванні, первинній переробці та реалізації зернових культур. За даними таблиці 1 дохід від цього напрямку діяльності скоротився на 423,8 тис. грн, що було зумовлено впливом трьох факторів: зміни обсягу реалізованої продукції у фізичній масі; структури реалізованої продукції та зміни ціни одного центнера зернових.

Для розрахунку впливу цих факторів скористаємось даними таблиць 2 та 3. Таблицю 3 побудовано за даними таблиці 2.

Таблиця 2

Реалізація зернових культур ФГ “Колос”

Вид продукції	2011 р.		2012 р.	
	У фізичній масі, ц	У вартісному виразі, тис. грн	У фізичній масі, ц	У вартісному виразі, тис. грн
	q_0	$ЧД_0$	q_1	$ЧД_1$
Пшениця	8714,0	1048,5	3408,0	711,0
Інші зернові культури	570,0	189,9	156,5	103,6
Всього зернових культур	9284,0	1238,4	3564,5	814,6

Таблиця 3

Вихідні дані для факторного аналізу доходу від реалізації зернових культур ФГ “Колос”

Вид продукції	2011 р.		2012 р.		Ціна 1 ц зернових у 2012 р. за цінами на окремі їх види 2011 р., грн
	Частка кожного виду продукції в загальному обсязі реалізації	Ціна 1 ц зернових, грн	Частка кожного виду продукції в загальному обсязі реалізації	Ціна 1 ц зернових, грн	
	d_0	p_0	d_1	p_1	
Пшениця	0,939	120,3	0,956	208,6	116,1
Інші зернові культури	0,061	333,1	0,044	662,4	14,7
Всього зернових культур	1,000	133,4	1,000	228,5	130,8

Факторна аналітична модель чистого доходу $ЧД$, яка враховує усі три зазначені фактори:

$$\times \dot{A} = q \cdot \sum d_i p_i. \quad (1)$$

Проведемо розрахунок впливу факторів.

Вплив зміни обсягу реалізованої продукції у фізичній масі:

$$\Delta \times \dot{A}(q) = q_1 \cdot \sum d_{0i} p_{0i} - q_0 \cdot \sum d_{0i} p_{0i} = \Delta q \cdot \sum d_{0i} p_{0i} = (3564,5 - 9284,0) \cdot 133,4 = -763,0 \text{ тис. грн.} \quad (2)$$

Вплив зміни структури реалізованої продукції:

$$\Delta \times \dot{A}(d) = q_1 \cdot (\sum d_{1i} p_{0i} - \sum d_{0i} p_{0i}) = 3564,5 \cdot (130,8 - 133,4) = -9,3 \text{ тис. грн.} \quad (3)$$

Вплив зміни ціни 1 ц зернових культур:

$$\Delta \times \dot{A}(p) = q_1 \cdot (\sum d_{1i} p_{1i} - \sum d_{1i} p_{0i}) = 3564,5 \cdot (228,5 - 130,8) = +348,5 \text{ тис. грн.} \quad (4)$$

Баланс впливу факторів:

$$\times \dot{A}_1 - \times \dot{A}_0 = \sum \Delta \times \dot{A}_{(j)}, \quad (5)$$

де j – фактор.

$$-423,8 = -763,0 - 9,3 + 348,5; \quad -423,8 = -423,8.$$

Як видно із проведених розрахунків, позитивно на динаміку чистого доходу від реалізації зернових культур вплинув лише один фактор – зростання відпускних цін. Решта факторів вплинула негативно, причому в найбільшій мірі зменшення обсягу реалізованої продукції у фізичній масі, тому якість отриманого доходу є низькою. Для отримання чистого доходу від реалізації зернових культур фермерське господарство “Колос” понесло пов’язані із цим витрати. Інформація про їх величину наводиться в розділі 4 форми № 2-ферм. Динаміка собівартості реалізованих зернових культур обумовлюється впливом трьох факторів: зміни обсягу реалізованої продукції у фізичній масі, структури реалізованої продукції та зміни собівартості 1 ц зернових.

Для розрахунку впливу цих факторів скористаємось даними таблиць 4 і 5. Таблицю 5 побудовано на основі таблиці 4.

Таблиця 4

Реалізація зернових культур ФГ “Колос”

Вид продукції	2011 р.		2012 р.	
	У фізичній масі, ц	Повна собівартість, тис. грн	У фізичній масі, ц	Повна собівартість, тис. грн
	q_0	CB_0	q_1	CB_1
Пшениця	8714,0	957,8	3408,0	461,7
Інші зернові культури	570,0	173,4	156,5	96,3
Всього зернових культур	9284,0	1131,2	3564,5	558,0

Таблиця 5

Вихідні дані для факторного аналізу собівартості реалізованих зернових культур ФГ “Колос”

Вид продукції	2011 р.		2012 р.		Собівартість 1 ц зернових у 2012 р. за собівартістю окремих видів 2011 р., грн
	Частка кожного виду продукції в загальному обсязі реалізації	Собівартість 1 ц зернових, грн	Частка кожного виду продукції в загальному обсязі реалізації	Собівартість 1 ц зернових, грн	
	d_0	z_0	d_1	z_1	
Пшениця	0,939	109,9	0,956	135,5	105,1
Інші зернові культури	0,061	304,3	0,044	615,5	13,4
Всього зернових культур	1,000	121,9	1,000	156,5	118,5

Дані таблиці 4 свідчать, що повна собівартість реалізованих зернових культур зменшилась на 573,2 тис. грн (558,0–1131,2). Для розрахунку розміру впливу перерахованих факторів скористаємось аналітичною моделлю:

$$\tilde{N}\hat{A} = q \cdot \Sigma d_i z_i \quad (6)$$

Проведемо розрахунок впливу факторів.

Вплив зміни обсягу реалізованої продукції у фізичній масі:

$$\Delta \tilde{N}\hat{A}(q) = q_1 \cdot \Sigma d_{0i} z_{0i} - q_0 \cdot \Sigma d_{0i} z_{0i} = \Delta q \cdot \Sigma d_{0i} z_{0i} = (3564,5 - 9284,0) \cdot 121,9 = -697,2 \text{ тис. грн.} \quad (7)$$

Вплив зміни структури реалізованої продукції:

$$\Delta \tilde{N}\hat{A}(d) = q_1 \cdot (\Sigma d_{1i} z_{0i} - \Sigma d_{0i} z_{0i}) = 3564,5 \cdot (118,5 - 121,9) = -12,1 \text{ тис. грн.} \quad (8)$$

Вплив зміни собівартості 1 ц зернових культур:

$$\Delta CB(z) = q_1 \cdot (\Sigma d_{1i} z_{1i} - \Sigma d_{1i} z_{0i}) = 3564,5 \cdot (156,5 - 118,5) = +136,1 \text{ тис. грн.} \quad (9)$$

Баланс впливу факторів:

$$CB_1 - CB_0 = \Sigma \Delta CB_{(j)}, \quad (10)$$

де j – фактор.

$$-573,2 = -697,2 - 12,1 + 136,1; \quad -573,2 = -573,2.$$

Таким чином, зменшення собівартості реалізованої продукції було об'єктивно зумовлене зменшенням її кількості у фізичній масі і зростанням частки менш трудомісткої продукції. Вплив цих факторів повністю перекрив зростання витрат через збільшення собівартості одного центнера зернових культур. Такі зміни в повній собівартості реалізованої продукції слід оцінювати не високо.

Порівнюючи доходи з понесеними на їх досягнення витратами отримують фінансовий результат. Якщо різниця позитивна, то результатом діяльності є прибуток, якщо негативна – збиток. Як свідчать дані таблиці 6 фінансовим результатом від реалізації зернових культур фермерським господарством “Колос” був прибуток, який за період 2011–2012 роки збільшився на 150 тис. грн.

Таблиця 6

Аналіз динаміки прибутку від реалізації зернових культур ФГ “Колос” (2011–2012 рр.)

Показник	2011 р.	2012 р.	Приріст (+, –)	
			тис. грн	%
1. Чистий дохід від реалізації зернових культур $ЧД$, тис. грн	1238	815	-423	-34,2
2. Собівартість реалізованих зернових культур CB , тис. грн	1131	558	-573	-50,7
3. Прибуток від реалізації зернових культур $П$, тис. грн	107	257	+150	+14,2

Економічний потенціал, яким володіє підприємство, використовується ним для вирішення поставлених завдань, до числа яких входить забезпечення стабільно прибуткової роботи. Тому контроль і аналіз факторів прибутку є однією з важливих і необхідних ділянок роботи економічних служб підприємства.

Аналітична модель прибутку:

$$\dot{I} = \times \dot{A} - \tilde{N}\hat{A} \quad (11)$$

Скориставшись результатами аналізу чистого доходу та собівартості реалізованих зернових культур маємо можливість визначити вплив чотирьох факторів на динаміку прибутку:

- зміни обсягу реалізованої продукції у фізичній масі;
- зміни структури реалізованої продукції;
- зміни собівартості 1 ц реалізованої продукції;
- зміни ціни 1 ц реалізованої продукції.

Отже, вплив зміни обсягу реалізованої продукції у фізичній масі:

$$\Delta \dot{I} (q) = \Delta \times \dot{A} (q) - \Delta \tilde{N}\hat{A} (q) = -763,0 - (-697,2) = -65,8 \text{ тис. грн.} \quad (12)$$

Вплив зміни структури реалізованої продукції:

$$\Delta \dot{I} (d) = \Delta \times \dot{A} (d) - \Delta \tilde{N}\hat{A} (d) = -9,3 - (-12,1) = +2,8 \text{ тис. грн.} \quad (13)$$

Вплив зміни собівартості 1 ц реалізованої продукції:

$$\Delta \dot{I} (z) = -\Delta \tilde{N}\hat{A} (z) = -135,5 \text{ тис. грн.} \quad (14)$$

Вплив зміни ціни 1 ц реалізованої продукції:

$$\Delta \dot{I}(p) = \Delta \times \dot{A}(p) = +348,5 \text{ тис. грн.} \quad (15)$$

Баланс впливу факторів:

$$\dot{I}_1 - \dot{I}_0 = \sum \Delta \dot{I}_{(j)}, \quad (16)$$

де j – фактор.

$$+150 = -65,8 + 2,8 - 135,5 + 348,5; \quad +150 = +150.$$

Як свідчать отримані результати, позитивно на динаміку прибутку від реалізації зернових культур вплинуло покращення їх структури та підвищення відпускних цін. Негативний вплив здійснило зменшення кількості реалізованої продукції у фізичній масі та зростання собівартості 1 ц зернових. Якість такого прибутку не висока.

Висновки. Використання в економічному аналізі результатів господарської діяльності фермерських господарств даних статистичної форми звітності № 2-ферм “Основні показники господарської діяльності фермерського господарства” дає можливість виділити усі факторні показники, що справляють вплив на їх динаміку. Це, на нашу думку, сприяє поглибленню аналізу, а отже і підвищенню ефективності управлінських рішень.

Література

1. Економічний аналіз : навч. посібник / М. А. Болух, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток [та ін.] ; за ред. М. Г. Чумаченка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с.
2. Ковальчук М. І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК : підручник / М. І. Ковальчук. – К. : КНЕУ, 2005. – 390 с.
3. Наконечна Г. Ф. Використання статистичної звітності у факторному аналізі прибутку від реалізації продукції підприємств агропромислового комплексу / Г. Ф. Наконечна, П. О. Магдійчук // Вісн. Хмельницьк. нац. університету. – 2012. – № 2. – Т. 2. – С. 247–251.
4. Попович П. Я. Економічний аналіз суб'єктів господарювання : підручник / П. Я. Попович. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 630 с. – (Вища школа ХХІ століття).
5. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібник / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2004. – 654 с.

References

1. Ekonomichnyj analiz : navch. posibnyk / M. A. Bolyuh, V. Z. Burchevskij, M. I. Gorbatok [ta in.] ; za red. M. G. Chumachenka. – Vyd. 2-ge, pererob. i dop. – K. : KNEU, 2003. – 556 s.
2. Kovalchuk M. I. Ekonomichnyj analiz diyalnosti pidpryemstv APK : pidruchnyk / M. I. Kovalchuk. – K. : KNEU, 2005. – 390 s.
3. Nakonechna G. F. Vykorystannya statystychnoi zvitnosti u faktornomu analizi prybutku vid realizacii produkcii pidpryemstv agropromyslovogo kompleksu / G. F. Nakonechna, P. O. Magdijchuk // Visnyk Khmelnyckogo nacionalnogo universytetu. – 2012. – T. 2. – S. 247–251.
4. Popovych P. Y. Ekonomichnyj analiz sub'ektiv gospodaryuvannya : pidruchnyk / P. Y. Popovych. – 3-tє vyd., pererob. i dop. – K. : Znannya, 2008. – 630 s. – (Vyscha shkola XXI stolittya).
5. Savycka G. V. Ekonomichnyj analiz diyalnosti pidpryemstva : navch. posibnyk / G. V. Savycka. – K. : Znannya, 2004. – 654 s.

Надіслана/Written: 5.05.2013 р.
Надійшла/Received: 11.05.2013
Рецензент: д.е.н., проф. О. О. Орлов